

Stato dell'arte dell'applicazione delle nuove tecnologie dell'informazione nelle biblioteche e loro influsso sul funzionamento delle biblioteche in Italia =

State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in Italy: Rapporto finale/studio ... da Associazione Italiana Biblioteche e Associazione Italiana per la Documentazione Avanzata; publ. Commissione delle Comunità europee. - Codice progetto LIB-2/8.-Luxembourg : CE, 1988.-XXIX, 165 p.

Olaszország

Az olasz könyvtárak mindmáig egyetlen átfogó felmérése szerint - melyet a *Kulturális Minisztérium* a hetvenes évek végén készített el - az országban mintegy hatezer könyvtár van. Feladataik szerint közöttük 2 nemzeti könyvtár, 1514 egyetemi (felsőoktatási) könyvtár, 2843 közművelődési és 1577 szakkönyvtár található, bár ezek az adatok meglehetősen bizonytalanok. Hiányzik az iskolai könyvtárak száma, és a megszámláltak közül számos könyvtárnak egyáltalán nincs valóságos, tényleges szolgáltató szervezete.

Az olasz könyvtári rendszer egyik lényeges vonása a koordináció hiánya, ugyanis 35 könyvtár (köztük a két nemzeti) a Kulturális Minisztériumhoz tartozik, az egyetemi könyvtárak az oktatási tárcától (valójában pedig a különböző felsőoktatási intézményektől) függenek, a közművelődési könyvtárak pedig a tartományok (indirekt) felügyelete alatt állnak. E helyzet eredménye a jelentős regionális különbség, és az országos könyvtárpolitika alapvető hiánya. Mindez már csak azért is hátrányos, mert bár az olasz könyvtári vagyon méretében jelentős (több mint 100 millió kötet), egyáltalán nem koncentrált. Történelmi okokból, és egy friss, hatályos kötelepéldány-rendelet hiánya miatt, nincsenek nagy országos referenz-könyvtárak. Az együttműködés lehetne az egyedüli működőképes megoldás, ám erre ez idáig kevés példa akad.

A helyzet az *Országos Könyvtári Szolgálat (Servizio Bibliotecario Nazionale - SBN)* tervének belépésével változóban van. Az SBN program az első eset az állam és a tartományok közötti bármiféle egyezményre ezen a területen (a kulturális irányítás regionális szintre adása óta). Az SBN-program célja egy online hálózat felépítése, mely különböző intézményekhez tartozó könyvtárakat kapcsolna össze, bibliog-

ráfiai adatok cseréje (megosztott katalogizálás) és könyvtárközi kölcsönzés céljából. Különböző helyi bázisok dolgoznak az SBN rendszerben különböző hardveren, és különböző, de azonos funkcionális elemzésen alapuló szoftverrel.

Az SBN az országos bibliográfia ellenőrzést decentralizált módon valósítaná meg, és a gyűjteménymegosztás hatékony és eredményes rendszerét hozná létre. (Kiegészítésként: az SBN arra is lehetőséget nyújt a résztvevő könyvtáraknak, hogy az általános funkcióanalízis alapján készült szoftverrel saját gazdálkodási - háztartási - funkcióikat is számítógéppel lássák el.)

Egy központi "index" gép fogja tartalmazni a helyi szinteken előállított országos központi katalógust, és ez vezérli majd mind a helyi bázisok közti kommunikációt, mind nem-SBN világgal való kapcsolatokat. Már öt helyi bázis dolgozik - üzemszerűen - az SBN szoftver egy részével - ez 15 könyvtárt jelent, s közülük egy a firenzei Nemzeti Könyvtár. Rövidesen újabb öt helyi bázis létesül, az "index" a tervek szerint három év múlva lesz kész. Olyan SBN kompatibilis programcsomagok is készülnek (SEBINA, TINLIB stb.), melyek kisebb könyvtárak számára teszik lehetővé, hogy a majdan CD-ROM-on közreadandó központi katalógushoz offline kapcsolódjanak.

A helyi körülményekről jó áttekintéssel rendelkező húsz regionális könyvtáregyesületi szervezetnek kiküldött kérdőívekkel összesen 337 részben vagy egészben gépesített könyvtárt sikerült felderíteni- ez hozzávetőleges, ám kielégítően valószínűségi szám. E könyvtárak közül sokan tagjai valamilyen hálózatnak, pl. az SBN-nek, a COBBUL-nak (Lazio tartomány egyetemi könyvtárai együttműködésének) vagy a perugiai egetem DOBIS-LIBIS rendszerű hálózatának. További három közművelődési könyvtári hálózat működik Lombardiában (összesen 15 könyvtár részvételével) és egy Piemontéban, további kettőnek vannak tervei Toscanában.

A DOBIS rendszert installálták két országos (az egészségügyi és az energetikai) intézetben és a parlamentben, ezt tervezik az *Országos Kutatási Tanács*, valamint a palermói, modenai és trentói egyetem könyvtáraiban.

Számos tartományban, főleg az ország déli részén, egyáltalán nincsenek gépi rendszerek.

A gépesítés az egyetemi könyvtárak körében a leggyakoribb, de más könyvtár-típusoknál is vannak jelentékeny példák. A nemzeti katalogizálási szabványok alkalmazása igen elterjedt, és egyaránt használatos mind a saját fejlesztésű, mind a készen vett rendszerekben. A megosztott katalogizálás jóval gyakoribb, mint az önálló, ámbar az esetek többségében offline módon, floppy-lemezek cseréjével megy végbe. A legtöbb rendszer még csak cédula előállításra használják, OPAC igen ritkán fordul elő. Belső, gazdálkodási funkcióit 73 könyvtár gépesítette. Igen gyakoriak a gépesített kölcsönzési rendszerek, főleg a közművelődési könyvtárak körében, ám ezek közül mindössze egy használ vonalkódos rendszert. Az állománygyarapítás, a költségvetés, a periodika-kezelés is előszeretettel gépesített funkciók, itt is hozzávetőleges egyensúly van a házi fejlesztésű és a vásárolt rendszerek között. A legtöbb rendszer mikrogépeken üzemel.

Az online bibliográfiai szolgáltatások helyzetét befolyásolja az olasz adatbázisok hiánya, ámbar néhány hivatalos testület (mint pl. a *Legfelsőbb Bíróság*, a *Parla-*

ment, a *Kereskedelmi Kamarák Egyesülése*) aktív szerepet játszik a jogi, politikai illetve gazdasági információ-előállításban.

Az *Olasz Nemzeti Bibliográfia* adatbázisa 1975 óta online is elérhető (a Legfelsőbb Bíróság számítástechnikai központján keresztül), ám e lehetőséget igen kevés könyvtár használja. Köztük van a római székhelyű *Központi Katalógusok és Bibliográfiai Információk Intézete*, mely e szolgáltatás mellett az olasz kiadók ALICE adatbázisából és a BLAISE, INKA, QUESTEL adatbázisokból való keresés lehetőségét is nyújtja.

A két Központi Nemzeti Könyvtár és a kutatási tanács központi könyvtára semmilyen online szolgáltatást nem nyújt.

Az egyetemi és a szakkönyvtárak mutatják - bár még meglehetősen koordinálatlanul - a legnagyobb érdeklődést az online információszerezés iránt, főként természettudományi és műszaki téren. Az ESA-IRS és az NLM látszik a leggyakrabban használt hostnak, az adatbázisok közül a CHEMAB, Pascal, Compendex és a Medlars a "besztszeller". Azt azonban nem lehet tudni, hogy a 800 olasz ESA password-tulajdonos, vagy az országos ITAPAC adatátviteli hálózat használói közül mennyi a könyvtár, vagy dokumentációs központ.

A jogi és a gazdasági információs igényeket - úgy tűnik - jobban kielégítik a már említett olasz információforrások. A közművelődési könyvtárakat az online információ gyakorlatilag meg sem érintette, és - igen kevés kivételtől eltekintve - a könyvtárakban nincs Videotex szolgáltatás.

Az online szolgáltatások használata közvetlenül befolyásolja a dokumentum-elérési igények növekedését, ám a könyvtárközi kölcsönzés még a szakma más területeinél is jobban megszenvedti a szervezettség hiányát. 1985-ben például a 35 állami könyvtár 6000 dokumentumot kölcsönzött más olasz, 1800-at pedig külföldi könyvtáraknak. A teljes könyvtárközi kölcsönzési forgalom 30%-át egyetlen (a firenzei Nemzeti) könyvtár, mintegy 65%-át pedig mindössze 4 könyvtár teljesítette. Igen nehéz akár becslést is adni a kérések kielégítési rátájáról, vagy a kielégítés időigényéről (lévén e téren a statisztika különösen szegényes), ám az biztos, hogy ezek az adatok többnyire az IFLA normák alatt vannak. A kölcsönzési forgalom bővülését a merev munkaszervezet, a bürokratikus szabályozottság és a magas költségek is hátráltatják. A lelőhely-megállapítás alapvető eszköze pedig az országos, illetve regionális kötelezpéldány-részesedés.

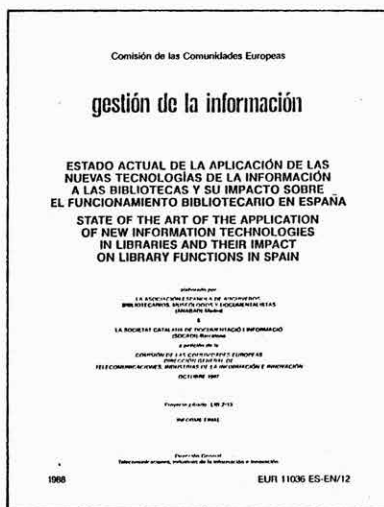
Az SBN - fő célja lévén a dokumentumok hozzáférhetőségének növelése - a kéréseknek a könyvtárak közötti újraelosztásához fog vezetni, és hatással lesz a szervezetre is: szükségsszerűvé válik a könyvtári szabályozások összehangolása és a költségproblémák megoldása.

A könyvtári gépésítés helyzete ugyanazt a képet mutatja, mint az ország gazdasági fejlettsége általában: a középső és az északi régiók sokkal aktívabbak, és érzékenyebben reagálnak mindenféle korszerűsítési törekvésre, nyitottabbak az új technológiák előtt.

A könyvtárügy fejlődését erősen befolyásolják az intézményi struktúrák. A hetvenes évek elején a jogi szabályozás (a kulturális irányítás és finanszírozás tartományi feladatává válása) néhány tartományban erőteljes fejlesztést-fejlődést eredményezett, az 1975-ben létrehozott Kulturális Minisztériumnak azonban nem volt való-

di könyvtárpolitikája, s néhány vonatkozásban még erősítette is egyes könyvtártípusok elszeparálódását. Csak a nyolcvanas évek elejétől, az SBN program elindításával vált a minisztérium a könyvtárpolitika alakítójává és az olasz könyvtárügyben a szolgáltatások koordinálásának kezdeményező, segítő tényezőjévé.

A gépesítés a könyvtárak számára a szolgáltatások, a munkamódszerek - és bizonyos fókig maga a szakma - megújításának lehetőségét jelenti, s mivel más fejletti ipari országokhoz viszonyítva jelentős késéssel kezdődött, a mások tapasztalatai, a fejlettebb módszerek átvételének, felhasználásának lehetőségével kecsegtet. Mégis úgy látszik, hogy a gépesítési sorrend megválasztásában a könyvtárak igen tradicionális célt: a katalógusok létrehozását tűzik elsőként célul. Ennek oka a katalógus-központú szemlélet és munkaszervezés egyaránt, mely kevesebb figyelmet (és munkát) fordít a szolgáltatások hatékonyságára. Ezen az általános helyzeten változtat nagyot az SBN program, mely a gépesítési fejleményeket egy irányba, a dokumentum-hozzáférés és a megosztott katalogizálás érdekében létrehozandó országos hálózat irányába mozdítja elő. E program teszi lehetővé, hogy az állam koordinációs szerepet gyakorolhasson a legkülönbözőbb intézmények (tartomány, egyetem stb.) felett. Kétségtelenül fennálló veszély viszont, hogy egy könyvtár, átvéve az SBN rendszerét, esetleg elveszti kompatibilitását, kommunikációképességét eddigi partnereivel, saját hálózatával. Az olasz helyzet tehát számos kritikus pontot tartalmaz, melyek normatív, pénzügyi, szervezési beavatkozást igényelnek az automatizálás lehetőségei teljes mértékű gyümölcsötetése érdekében. Ezek megvalósulása, és az SBN rendszer kiteljesedése nyomán - mintegy három év múlva - igen jelentős pozitív változás következik majd be az olasz könyvtár- és információügy terén.

Estado actual de la aplicación de las nuevas tecnologías de la información a las bibliotecas y su impacto sobre el funcionamiento bibliotecario en España = State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in Spain: Informe final/ elab. por La Asociación Española de Archiveros, Bibliotecarios, Museólogos y Documentalistas et La Societat catalana de Documentació i Informació; publ. por. Comunidades Europeas.-Proyecto cifrado LIB 2/13.Luxembourg: EC, 1988.-XX, 151 p.

Spanyolország

Századunk legnagyobb részében a spanyol közművelődési és egyetemi könyvtárak felügyeletét a *Kulturális Minisztérium*, illetve mindenkori elődje látta el. Az 1978-ban elfogadott új alkotmány a könyvtári tevékenységek felügyeleti jogát (az esetek legnagyobb részében) a 17 autonóm tartománynak adta. Állami felügyelet alatt maradt a *Nemzeti Könyvtár* és 46 állami tulajdonú közművelődési könyvtár (bár az adminisztratív funkciók ez utóbbiak esetében is a tartományi kormányhoz kerültek).

Fontos jellemzője az általános képnek, hogy a könyvtári területnek nincs folyamatos, teljes és megbízható statisztikai rendszere, így a helyzetelemzés készítői sok esetben csak megközelítő adatokkal dolgozhattak. Különösen sok nehézséget okoz a számszerűsíthető gazdasági információk szinte teljes hiánya.

A koordinált nemzeti könyvtárpolitika és a regionális vagy szakterületi együttműködési erőfeszítések hiánya, valamint az importálható technológiák magas költsége miatt a spanyol könyvtárak automatizálási kísérletei akadályokba ütköztek.

Jelenleg sem a Nemzeti Könyvtárban, sem a folyóirattárban, sem a most formálódó országos kölcsönző könyvtárban nincs működő gépi rendszer. Az öt és fél millió kötetes Nemzeti Könyvtár által választott "SABINA" rendszert ugyan 1987 elejére tervezték feltölteni, ám különböző nehézségek miatt a tanulmány zárásáig (1987 október) még egyetlen adatot sem vittek be. A 850 ezer kötetes *Katalán Könyvtár* gépésítési tervei még nem egészen határozottak.

Az egyetemi könyvtárak a gépesítés terén előbbre járnak, mint a nemzeti központok. A 33 spanyol egyetem közül 18-ban megkezdték a gépesítést: nyolc a kereskedelembe kapható SABINI (4) illetve DOBIS-LIBIS (4) rendszerekkel, tízen pedig saját fejlesztésbe fogtak. A közeljövőben gépesítést tervező egyetemi könyvtárak többnyire a készen kapható rendszerek mellett döntöttek. A könyvtárigazgatók körében növekszik a gépesítés iránti érdeklődés, ezt ugyanis az anyagi források szűkössége és a személyzeti költségek növekedése miatti problémáik egyik lehetséges megoldási módjának látják.

Az 1735 közművelődési könyvtár közül igen kevés alkalmaz számítógépet. A központi kormányzat felügyelete alatt álló 46 közművelődési könyvtárt is magába foglalja a Kulturális Minisztérium által most tervezett *Spanyol Könyvtári Rendszer (Sistema Espanol de Bibliotecas)*. E könyvtárak közül 14 már installálta a minisztérium gépi kölcsönzési rendszerét, és 12-ben van terminál a minisztérium *Kulturális Tájékoztatási Pontok (PIC)* adatbázisához. Az egyéb (tartományi kormányzati vagy magánkezelésű) közművelődési könyvtárak és hálózatok közül mindössze hét használ számítógépes rendszereket (öt saját fejlesztésűt), főként katalogizálási és/vagy kölcsönzési funkcióval. További három tervezi a közeljövőre, hogy integrált rendszert vásárol.

A szakkönyvtárak 113 könyvtárnyi mintájában 39 automatizálási tervet találtak (34,5%), s bár a tervek rendkívül sokfélék, a nagyobb könyvtárakban inkább a vásárolható programcsomagokat (SABINI, DOBIS-LIBIS, ALEPH) választják. Au-

tomatizálási kérdésekben igen kevés a kapcsolat e könyvtárak között. Külön említendő a *Kutatási Főtanács (Consejo Superior de Investigación Científica)* 85 különböző szakterületeken működő szakkönyvtára. A Tanács 1986-ban indított egy kb. öt éves programot e könyvtárak gépesítésére (bár az időtartam leginkább az anyagi lehetőségek függvénye), az ALEPH rendszer adaptálásával. A másik két rendszer több könyvtártípusban is megtalálható.

A helyzet pozitív vonásaként említhető, hogy mivel viszonylag kevés készen kapható rendszer van forgalomban, bizonyos homogenitásról beszélhetünk. A könyvtári gyakorlat nemzetközi szabályait és szabványait általában elfogadják és alkalmazzák, elsősorban az egyetemi könyvtárak, de a közművelődési könyvtári hálózatok legtöbbször is. E könyvtárak az ISBD-t jellegzetesen az AACR-hez hasonló módon alkalmazzák. A MARC formátumnak három változata (IBERMARC, CATMARC, DMARC) van használatban.

Az esetek többségében a könyvtár által kiválasztott rendszert előzőleg már egy más intézményben kipróbálták. A más könyvtárak tapasztalata hasznosításának kivétele a nemzeti könyvtár, melynek választott rendszere még nem működött, illetve csak egy korábbi, egyszerűbb változata futott kis és közepes nagyságú könyvtárakban.

Negatívumként értékelik, hogy a spanyol könyvtári bürokrácia késlekedik a leginkább elterjeszhetőnek vélt IBERMARC formátumnak a MARC fejlesztésekhez igazításában, valamint a katalogizálási szabványok fejlesztésében (csak a monográfiák és a periodikumok bibliográfiai leírásának szabványa jelent meg eddig) és az ISBD spanyolra fordításában (holott a katalán fordítás már elkészült). Ezeket a hiányokat minden könyvtár a saját szempontjai szerint hidalja át, s ez végső soron a könyvtárak közti különbözőségek kialakulásához vezet.

Hiányzik a folyamatos információellátás a könyvtárgépesítés terén, mely elősegítené a rendszerek közti választást, közreadná más könyvtárak tapasztalatait stb. Hiányzik az intézményes koordináció, még az azonos típusú könyvtárak között is. Ha vannak is megállapodások, szerződések, azok személyes kapcsolatokon alapulnak, s a szakmai egyesületeknek nincs módja arra, hogy a kormányzati szerepeket betöltse (bár akadt már példa ezek gyümölcsöző együttműködésére).

Az a jelentős kérés, amit - a világos könyvtárpolitikai irányvonalak hiánya következtében - a Nemzeti Könyvtár gépesítési terve szenved, károsan befolyásolja az állami tulajdonú 46, és számos más spanyol könyvtár gépesítését, mivel sokan ennek, mint az országos könyvtári hálózat központjának eredményeit várják. Így a kezdeményezést most az egyetemi és a szakkönyvtárak vették át, melyek közül számos a fejlődés viszonylag előrehaladott állapotában van.

A spanyol könyvtárak anyaintézményükön belül hagyományosan a lista végén vannak, akár elvi-politikai, akár költségvetési döntésekről van szó. Az eszközök, források hiánya, paradox módon, a helyi rendszerek fejlesztéséhez vezet, ami kezdetben olcsóbbnak tűnik, de hosszú távon sem működésében, sem költség-effektivitásában nem hasonlítható össze a készen kapható rendszerekkel. A könyvtárak finanszírozási rendszere miatt könnyebb egyszerre egy nagyobb összeget szerezni a számítógépesítés megvalósítására, mint valamilyen alapot találni arra, hogy a rendszer fenntartása,

karbantartása évről évre biztosított legyen. Igen sok új könyvtárgépesítési terv sorsa éppen a folyamatos költségek tervezhetetlensége miatt bizonytalan. A gépesítési kezdeményezések javarésze nem intézményi, hanem egyéni erőfeszítések eredménye, s e körülmény gyakran veszélyezteti az adott terv folyamatosságát, illetve folytatását, főleg a kisebb könyvtárakban.

Nagyon kevésbé kielégítő az a képzés, amit a könyvtári szakszemélyzet az új technológiák alkalmazása terén kap, az ezzel kapcsolatos szakmai panaszok azonban sem az intézményektől (melyekért dolgoznak), sem a felelős hatóságoktól semmiféle választ nem kaptak. Az automatizált rendszerek bevezetésénél általában figyelmen kívül hagyják a személyzet megfelelő továbbképzését, ez gyakran frusztrációhoz vezet, melynek eredménye a rendszer ritkább használata, sőt, néhány esetben teljes elhagyása.

A spanyolországi könyvtárközi kölcsönzés virtuális nemléte (az egyetemi könyvtárak kivételével) a meglévő - mind költségvetési, mind bibliográfiai - források szegényes használatához járul hozzá. E helyzet jelentősen javulhat, ha az országos kölcsönző könyvtár (*Biblioteca Nacional de Prestamo*), melynek jövője a tanulmány írásakor meglehetősen bizonytalan, végre megindul.

A közeli jövőre nézve úgy tűnik, hogy a piacon jelenleg domináló három cég befolyása tovább növekszik majd. A DOBIS-LIBIS és a SABINI bevezetése jelenleg is több helyen folyik, elterjedése tovább növekedhet három nagy könyvtártípusban, ám az ALEPH könnyen a szakkönyvtárakra korlátozódhat, tekintettel a MARC-tól eltérő formátumára. A könyvtárak szívesebben választanak országon belül hozzáférhető rendszereket, hogy hasznosíthassák más könyvtárak már megszerzett tapasztalatait, s elkerülhessék a külföldi cégek esetében esetleg felmerülő fenntartási, műszaki ellátási problémákat. Mindez nem jelenti azt, hogy a piac bezárult volna. Folytak bizonyos tárgyalások spanyol könyvtárak és egyes külföldi rendszerek (CLSI, SIBIL, OCLC) között, és várható, hogy néhány - kisebb rendszerek számára most fejlesztés alatt álló - hazai programcsomag (pl. a katalán MAD és MDUP rendszer) a regionális szintről előbb-utóbb belép az országos piac versenyébe.

Az egyéb új technológiák (telefax, szövegfeldolgozás stb.) bevezetése a spanyol könyvtárakba igencsak lassú ütemben halad. Egy spanyol host hiánya (létesítését most kezdik fontolgatni) - s a fennálló telekommunikációs gondok - miatt az adatbázishasználat növekedése lassú.

A könyvtárak közötti együttműködés Spanyolországban minimális, annak jóformán csak egy alacsony foka, egyes könyvtárak produktumainak a más intézmények általi hasznosítása létezik.

A *Bibliográfiai Intézetnek* a *Nemzeti Könyvtár* szervezetén belüli jelenlegi konszolidációja várhatóan megszünteti a kooperáció korábbi hiányát, minek következtében mindkét intézmény feldolgozta ugyanazt az anyagot. Remélhetőleg az eredményként létrejövő nemzeti bibliográfia országsszerte használható lesz a gépi könyvtári rendszerekben. Az országos szintű együttműködés másik területe a központi katalógusok (*Központi folyóiratkatalógus*, *Katalán Központi Katalógus* (ritka könyvek); *Katalán orvosi, biológiai könyvtárak központi katalógusa*; *Aragónia tartományi gyűjteményének központi katalógusa*) létrehozása. Az együttműködésnek néhány to-

vábbi példája is van, pl. Barcelona városa és a barcelonai egyetem, a Katalán Bibliográfiai Intézet és a barcelonai egyetem között. Működik egy együttműködési terv a spanyol parlamenti könyvtárak között közös adatbázis és teaurusz létrehozására, több madridi székhelyű közgazdasági szakkönyvtár és a Kutatási Főtanács együttműködése pedig az ISOC-Economia adatbázis megteremtésére irányul, mely a spanyol gazdasági szakirodalmat online tenné visszakereshetővé.

A nemzetközi együttműködés alig-alig látszik: mindössze a barcelonai egyetemnek az OCLC-vel való kapcsolat-szándéka, és a DOBIS-LIBIS felhasználók nemzetközi találkozóin való spanyol részvétel említhető.

Ponto da situação da aplicação das novas tecnologias de informação às bibliotecas e o seu impacto na actividade das bibliotecas em Portugal

State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in Portugal final/prep. Associação portuguesa de bibliotecários, arquivistas e documentalistas ... Publ. Pela Comissão das comunidades Europeias. - Projecto de Código LIB-2/12.- Luxembourg: EC, 1988.-162 p.

Portugália

Az ország régi és gazdag kulturális örökségéhez számos jelentős könyvtár is tartozik, melyek a 14. századtól kezdve jöttek létre a kolostorokban és az ősi egyetemeken. Az első nyilvános könyvtárt 1796-ban alapították, és a 19. század folyamán a legjelentősebb városok mindegyikében nyílt könyvtár. A 19-20. század folyamán azonban az ipari és a tudományos forradalmat nem követte modern oktatáspolitikai, és a (kb. tíz évvel ezelőttig) létrejött új könyvtárak nem követtek semmilyen meghatározott tervet vagy ismérvszisztémát.

Még sem a kormány, sem a köz- és magánszféra döntéshozói nem fogták fel az információ valódi jelentőségét a fejlesztés folyamatában. Ennek eredménye a források elvesztegetése, a nem hatékony munkamódszerek alkalmazása, azonos célért hasonló feladatokkal működő különböző intézmények és testületek léte, a hasonló intézmények közötti koordináció és kooperáció hiánya.

Portugáliának szüksége van arra, hogy megszervezze saját információs struktúráit, országos és regionális információtudományt alakítson ki, információit kül- és

belföldön egyaránt hozzáférhetővé tegye. Néhány friss kormányintézkedés, illetve új törekvés (a TELEPAC nyilvános adatátviteli rendszer megnyitása, az új információs technológiák terjedését elősegítő bizottság létrehozása, számítóközpontok létesítése iskolások számára, a közművelődési könyvtárak hálózatának mielőbbi megteremtése) arra látszik mutatni, hogy az ország új információs korszakba lép be.

Portugáliában egy nemzeti könyvtár, 167 egyetemi könyvtár, 103 közművelődési könyvtár, 195 állami szakkönyvtár, 90 ipari és egyéb magán szervezetekhez tartozó szakkönyvtár van. A könyvtárak legtöbbszörnek nincs nagy állománya, s az állományokban ritka a nem hagyományos dokumentum. A legnagyobb gyűjtemény a Nemzeti Könyvtáré, kétmillió kötetet és 40 ezer periodikumcímet számlál. Az egyetemi könyvtárak 36%-ának ezernél kevesebb kötete, és 67%-ának száznál kevesebb periodikumcíme van. A közművelődési könyvtárak átlag állománynagysága tízezer kötet fölött, illetve száz cím alatt van. A szakkönyvtárak nagy többsége ötezer kötet illetve száz cím alatti állománnyal rendelkezik.

Az információtechnológiát a könyvtárakban kizárólag a számítógép-alkalmazás képviseli. E téren a szakkönyvtárak csoportja jár az élen, míg a közművelődési könyvtárak között még példa sem fordul elő. A Nemzeti Könyvtárnak csak terve van a katalógus számítógépesítésére. Szegényes az egyetemi könyvtári helyzetkép is, és a coimbrai egyetem kivételével még a a tervek is meglehetősen jelentéktelenek.

Portugáliában nincs információpolitika, melyben szerep juthatna az együttműködő rendszereknek, könyvtári hálózatoknak, vagy a közös források megosztott használatának. Így az együttműködés gyakorlati példái elszigetelt kezdeményezések, és többnyire sikertelenek is. Az e téren szerzett legjelentősebb gyakorlati tapasztalat a portugál könyvtárak állományában lévő időszak kiadványok adatbázisának létrehozása. A tervek közül pedig a Nemzeti Könyvtárban - néhány egyetemi könyvtár közreműködésével - létrehozandó nemzeti bibliográfiai adatbázis, illetve az ország középső régiója fejlesztésének elősegítése céljából a coimbrai egyetemen létesítendő bibliográfiai adatbázis tervezete érdemel említést.

A nemzetközi együttműködés néhány gyakorlati példája egyes nemzetközi rendszerek (AGRIS, ASFIS, ECODOC, EUDISED, INPADOC) számára biztosítja a portugál információk bevitelét. Az ország könyvtári piaca kicsi ahhoz, hogy azon szakosodott szoftver, hardver, vagy akár csak bútor és berendezés-ellátó cégek jelennének meg. Nincs könyvtárellátó vagy előfizetési ügynökség, a könyvtárak a helyi könyvesboltokat és/vagy a nemzetközi szolgáltatásokat használják.

A szabvány-ügyekért felelős intézmény könyvtári csoportja többnyire az ISO szabványok fordításával, adaptálásával foglalkozik. Az 1984-ben kiadott katalogizálási szabályzat a nemzetközi szabványok és az AACR2 alapján áll. A tartalmi feltárás legelterjedtebb módja a közművelődési könyvtárakban az ETO, és néhány szaktezaurusz a szakkönyvtárakban. Nincs nemzeti MARC változat, és a gyakorlati számítógép-alkalmazás formátumai általában egymással sem kompatibilisek, s nem követik a nemzetközi szabványokat sem.

Tényleges, vagy tervezett számítógép-használat összesen 116 helyen, a könyvtárak 22%-ában van. A 91 működő rendszer legtöbbször vagy adatbázis-hozzáférést (38) vagy katalógus-célokat (31) szolgál.

Megbízható pénzügyi adatokat a statisztikai rendszer hibái, illetve a könyvtári költségeknek gyakran egyéb költségekkel való együtt kezelése miatt nem lehet szerezni, de az ország költségvetéséből látható, hogy a coimbrai regionális fejlesztési adatbank kialakításának első három évére 100 millió escudót terveznek, és a kormány 400 milliót szán a közművelődési könyvtári hálózat kialakítására. Ez, és az 1986-os nemzeti tervben olvasható (részben már említett) új kormány-törekvések együtt sem mutatják egy országos információpolitika irányvonalait.

Az online szolgáltatások használata szórványos (a kapcsolat-idő országosan átlag havi harminc óra), s ennek nyilván csak egyik oka e szolgáltatások költség-igényessége. A mikroszámítógépek elterjedése segítette a könyvtári és dokumentációs számítógép-használatot, ám a könyvtárosok nagy részének humán beállítottsága, a számítógépekkel szembeni idegenkedése lassítja, hátráltatja e folyamatot. Ugyanakkor a más országokkal (Angliával, Franciaországgal) főként a különböző képzési formákban már régen folyó együttműködés szélesíti a szakemberek látókörét, érzékennyé teszi őket a külföldi szakmai fejlemények iránt.

MOHOR Jenő

3,5 MILLIÓ MÁRKÁÉRT VÁSÁROLT VISSZA a tartományi könyvtár (alapítványok támogatásával) a trieri Városi Könyvtár számára egy 1100 éves kódexet, amely Beda Venerabilis főműveit tartalmazza. 900 éven át a trieri apátság könyvtárában őrizték, 1792-ben a közeledő francia csapatok elől "biztonságba helyezték", így került aztán magánkézbe, s végül Amerikában kötött ki: most a Getty-űjteménytől vásárolták meg. (DBI-Pressespiegel, 1990. máj.)

RECOGNITA ALAPÍTVÁNY. (Számítástechnika a vakokért)

Az alábbiakban részleteket közlünk az Alapítvány alapító okiratából:

I. Preambulum: Az SZKI Recognita Software-gyártó, -fejlesztő és -értékesítő Rt., Budapest 1015 Donáti u. 35-45., cégjegyzékszám: 041283, alapítványt hoz létre, 13 300 000 forintnak megfelelő alapvagyonnal, amelynek összetételét az alapítvány melléklete tartalmazza. Az alapítványtevő az Alapítvány szövegét azzal a céllal teszi közzé, hogy azt megismerve, és annak céljával azonosulva az Alapítványhoz minél többen csatlakozzanak. Az Alapítványhoz történő csatlakozási szándékot az SZKI Recognita Software-gyártó, -fejlesztő és -értékesítő Rt., Budapest 1015 Donáti u. 35-45., tel: 1351-149, fax: 1153-028 címen lehet bejelenteni.

II. Az Alapítvány neve: Recognita Alapítvány (Számítástechnika a vakokért)

III. Az Alapítvány székhelye: Budapest 1015 Donáti u. 35-45.

IV. Az Alapítvány számlaszáma: Recognita Alapítvány (Számítástechnika a vakokért) MHB 207-10402-7007

V. Az Alapítvány célja: a./ a számítástechnika legújabb eredményeinek alkalmazása révén biztosítsa a vakok számára a képzést, a továbbképzést, b./ az értelmiségi munkahelyeken való munkalehetőségek megteremtését, illetve növelését, c./ növelje szabadidejükben a még teljesebb körű kulturálódás és kikapcsolódás esélyeit.

Az SZKI Recognita Rt. több fejlett ipari országba szállítja optikai jelfelismerő rendszerét, amely hangkimeneteli egységgel egybeépítve olvasó rendszert alkot. Más magyar vállalatok a számítógépes kód hanggá alakítása terén értek el kiemelkedő eredményeket.

E két modul hatékony használatához azonban elengedhetetlen, hogy olyan kereskedelmileg széleskörűen elérhető mikroszámítógép elemek is rendelkezésre álljanak, amelyek akár nemzetközi piacon való, akár hazai beszerzése korlátságos annak, hogy az alapítványt tevő cég terméke széleskörűen biztosíthassa a hatékony munkát és a szellemileg felfrissítő kulturálódást a vakok számára.

Az Alapítvány létesítésének célja a fentiek szerint az, hogy az alapítványi induló vagyon (késspénz és optikai jelfelismerő rendszerek szoftver példányai), valamint a későbbi támogatók és csatlakozók befizetései, ill. hardver adományai révén olyan komplett mikroszámítógépes rendszereket lehessen létrehozni, amelyeket - pályázat útján - az arra rászorulóknak elosztanak.

Az Alapítványt az SZKI Recognita Rt. fél millió forint késspénz befizetésével, továbbá 100 darab Recognita Plus programtermék Alapítványi vagyonba helyezésével (melynek jelenlegi forgalmi értéke 128 000 Ft/db, azaz összesen 12 800 000 Ft) hozza létre."